

утворювало функціональні групи, а не випадкову суміш. При цьому з частин приладь для гри малюків утворюється взаємозв'язана група, з решти - групи приладь для певних видів ігор.

Дендрологічні особливості полягають у функціональних задачах, які вони виконують - захисних, сануючих, декоративних, навчально-виховних.

У наш час всі елементи дитячих майданчиків повинні відповідати ряду вимог. Головна вимога, яка повинна стосуватися всіх видів обладнання – їх абсолютна безпека. Несучі конструкції повинні бути міцними, стійкими, місця зварювальних швів, дерев'яні поверхні ретельно зачищеними і відшліфованими. Дитячі майданчики, в першу чергу, повинні бути ізольовані від проїздів для автотранспорту, від автостоянок і доріжок з інтенсивним пішохідним рухом. Вони повинні бути непрохідними. Друга необхідна умова, що пред'являється до обладнання дитячих майданчиків – це відповідний дизайн. Споруда з металу і пластика не повинна лякати дитину, вона повинна і формою і за кольором, будити його фантазію і одночасно гармонувати з навколишнім пейзажем. Третя властивість, якою повинен володіти сучасний ігровий комплекс – це універсальність. Це ми можемо побачити на прикладі закордонних розважальних зон, таких як сіднейський олімпійський парк (проект Грехема Аннеслі (Graham Annesley)) або проект ігрового майданчика Zorlu Center у Стамбулі, як створюються ультрасучасні багатофункціональні а головне безпечні ігрові майданчики. Своєю новизною і екстравагантністю приваблюють не тільки маленьких відвідувачів а й їхніх дорослих батьків.

Висновки. Виходячи із вище сказаного підсумовуємо, що особливості побудови об'ємно-просторової структури дитячих дошкільних закладів полягають у використанні специфічних елементів архітектурної композиції, що відповідають віковим категоріям дитячого розвитку. Елементи архітектурно-просторового середовища виступають як засоби організації виховного середовища і повинні нести в собі функціональні властивості предметів, а також відповідати вище переліченим вимогам.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Залеская Л.С. Ландшафтная архитектура / Л.С. Залеская, Е.М. Микулин. - М.: Стройиздат, 1979. - 240 с.
2. Колінько В.В. Київ - священний простір / В.В. Колінько, Г.К. Куровський. - К.: Київська ландшафтна ініціатива, 2006. - 232 с.
3. Ландшафтная архитектура / под ред. И.Д. Родичкина. - К.: Будівельник, 1990. - 334 с.
4. Проектирование детских дошкольных учреждений. Справочное пособие к СНиП 2.08.02 - 89. - М.: ЦНИИЭП учебных зданий, 1997. - 94 с.
5. Шиканян Т.Д. Азбука ландшафтного дизайна / Т.Д. Шиканян. - Кладезь-Букс, 2007. - 144 с.
6. Щурова В.А. Міський і ландшафтний дизайн. Благоустрій території різного призначення: конспект лекцій / В.А. Щурова. - К.: КНУБА, 2008. - 40 с.

Маишталір Н.

Науковий керівник – доц. Ороновська Л. Д.

ВІДНОСНА СИСТЕМА СОЛЬМІЗАЦІЇ ТА ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ МУЗИЧНОГО СЛУХУ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Постановка проблеми. При дослідженні матеріалу історично конкретних концепцій немає правильного шляху до з'ясування закономірностей побудови теоретичних систем, аніж їх порівняльне вивчення в культурах різних народів. Одним з першорядних завдань, що стоять перед вчителем музики, є розвиток музичного слуху у школярів. Адже це найяскравіший компонент музичних здібностей. Вчитель повинен добирати пісні і вправи відповідно до теоретичного матеріалу, що вивчається, а також враховувати вимоги щодо прищеплення вокально – хорових навичок. Також вчитель ставить перед собою мету навчити дітей свідомо сприймати, історично відтворювати елементи музичної звуковисотності, відчувати ступені ладу і співвідношення між ними на ладовій основі.

Метою статті є показати як розвивається звуковисотний слух учнів початкових класів за допомогою методики відносної (релятивної) системи сольмізації.

Виклад основного матеріалу. На різноманітних слухових і наочних прикладах треба навчити дітей розрізняти мелодичний рух вниз, вгору та на одній висоті. Під час виконання цих

вправ, для того, щоб дитина могла краще зосередити свою увагу, корисно голову опустити на парту або заплющити очі [4; ст.15].

Якщо учні вже навчилися розрізняти на слух звуки, що знаходяться один від одного на відстані, більшій ніж октава, слід поступенево зменшувати відстань між ними до малої терції. Рекомендується паралельно вивчати пісні, які частково або повністю побудовані на цьому інтервалі.

Для розвитку слуху корисно співати пісні без слів на склади “мо”, “ду”, “ля”, та ін. Це найзручніші склади. Крім того, вони сприяють правильному звукоутворенню. Співаючи без слів, учні краще відчувають різну висоту звуків. Слід використовувати під час співу рухи тіла. Якщо пісня побудована на двох звуках, різних за висотою, можна нижчий звук проілюструвати присіданням. Якщо мелодія складається з більшої кількості звуків, треба показати мелодичний рух рукою. Такі завдання даються на початковому етапі розвитку мелодичного слуху. Далі вчитель виховує в учнів здатність відчувати різницю між звуками різної висоти, а також розвиває у них звуковисотну спостережливність.

Переконавшись у тому, що першокласники вже відрізняють на слух крайні звуки малої терції, можна починати пояснення теоретичного матеріалу. Робити це можна по-різному. Однією з найефективніших і найбільш вживаних форм подачі цієї теми є проведення гри “У лісі”. Вчитель ставить запитання: „Скільки звуків у куванні зозулі?”, „ Який з них вищий?”, „ В яких піснях, що ми їх співали, є звуки, які нагадують кування зозулі?”. Після цього слід пояснити учням, що верхній звук має назву - “зо” , а нижній - ”ві” .

Наступний етап роботи – це запис звуків на нотному стані. З цією метою бажано використати магнітну та індивідуальні дошки. Для різноманітності можна спочатку показати малюнки, що відображають зміст пісень, а пізніше – кружечки. Малюнки, що відповідають четвертній ноті, треба зробити більшими за розміром. Доцільно використовувати різні положення “зо” на нотному стані, але спочатку (не більше трьох: соль, ля, сі), одразу пояснюючи залежність висоти звучання від місця на нотному стані . Як і при ритмічному вихованні треба готувати дітей до сприйняття нових понять в процесі практичної діяльності.

Візьмемо для прикладу ознайомлення учнів із звуком “ра”. Пропонуємо їм проспівати якусь знайому пісню або поспівку, побудовану на звуках ”зо”, ”ра”, ”ві”. Учні стежать по нотах, (а замість звука “ра” стоїть знак питання). Коли діти проспівали, запитуємо: ”Чи помітили ви, що крім відомих звуків ”зо” і ”ві” в пісні є ще один звук, поки що не відомий вам? Послухайте мелодію ще раз (виконую) і визначте: новий звук вищий чи нижчий від ”зо”?

Після того, як діти дадуть правильні відповіді на поставлені запитання, вчитель повідомляє, що цей звук називається “ра”. Показую його ручний знак на плакаті (здалегідь підготовленому), і місце на нотному стані.

Для засвоєння нового звука можна рекомендувати ряд вправ. Ось одна з них. Граю на інструменті або співаю на склад “ля” такі послідовності звуків:

ЗО, РА, ЗО, ВІ; ЗО, ВІ, РА, ВІ, ЗО.

На звук “ра” учні повинні підняти руку. Далі можна запропонувати знайти звук ”ра” на нотному стані і виділити його. Для читання і запису мелодій на початковому етапі навчання бажано використовувати буквене позначення нот (перші літери назв ступенів) з ритмічним рисунком.

Незважаючи на те, що буквений запис графічно не відображає звуковисотне співвідношення ступенів звукоряду, співати, користуючись ним, значно легше, ніж по нотах. Це пояснюється тим, що назви ступенів пов’язані з уявленням їх звучання, що значною мірою сприяє розвитку внутрішнього слуху. Крім того, це дає можливість значно прискорити запис мелодії, особливо під час диктантів. Спочатку рекомендую користуватися “буквеними нотами” без ритмічного рисунка, це сприяє розвитку та зосередженню уваги на інтонуванні ступенів. Далі читають учні ноти з ритмічним рисунком і, нарешті, - ноти, записані на нотному стані.

З метою розвитку мелодичного слуху вчитель може використовувати різноманітні вправи:

- а) сольмізація знайомих мелодій;
- б) інтонаційні вправи за ручними знаками вчителя;
- в) повторення за вчителем коротких поспівок спочатку на будь-який склад (“ля”, ”ду”) потім сольмізаційними складами;

г) вправи для розвитку внутрішнього слуху: уявлення знайомої мелодії і повторення її про “себе” за ручними знаками з повторенням в голос деяких звуків. Необхідно заздалегідь домовитись, які ступені співатимуться “про себе”. [11; ст.72]

Корисні також різноманітні вправи з “рухомою нотою”. За її допомогою можна проводити настройку учнів перед співом, показавши місцезнаходження “йо”, визначити ноти у знайомій мелодії, сольфеджувати тощо. Для того, щоб діти краще засвоїли розташування нот на нотному стані, а також для контролю за чистотою інтонування, можна користуватись указкою, заздалегідь написавши вправи на дошці.

Відповідальним етапом роботи є проведення диктантів. Готувати учнів до них треба поступово. Найбільш доступним є ритмічний диктант. Крім того, на перших порах рекомендується також проводити слухові диктанти (вчитель співає коротеньку поспівку на будь-який склад, учні повторюють її сольмізаційними складами). Добираючи матеріал, необхідно враховувати ступінь складності мелодії, з тим, щоб написання диктанту наперед не викликало у першокласників страху.

Вчитель повинен допомогти учням запитаннями, що полегшить їхнє завдання. Наприклад: „Скільки тактів у мелодії?, Чи повторюється вона?, З якого звука починається мелодія і яким закінчується?”

Найскладніші частини диктанту учні можуть проспівати назвами сольмізаційних складів з ручними знаками, записати їх за допомогою буквених нот, проплескати або записати ритмічний малюнок тощо. Лише після такої підготовки запис найпростішого диктанту буде доступним для дітей молодшого шкільного віку.

Поряд з розвитком мелодичного слуху необхідно розвивати гармонічний слух школярів. Крім вказаних вправ, учні повинні співати канони за знаками руки і по нотах, заповнювати в мелодії пропущені такти тощо.

Вчитель може спрощувати або ускладнювати вправи, знаходити інші варіанти цих завдань відповідно до підготовленості класу. Рекомендую також застосовувати на уроці ігри “Телевізор”, “Запитання – відповідь”. Можна ще багато наводити вправ, які сприяють розвитку музичного слуху, проте вважаю, що досвід і знання індивідуальних особливостей учнів дадуть змогу вчителю самостійно знайти у кожному конкретному випадку такі вправи, які допоможуть розвинути природні музичні дані дітей.

Без ритмічного відчуття музична діяльність практично неможлива. На жаль, цьому важливому питанню і досі не приділено належної уваги.

Особливістю музичного розвитку дітей молодшого шкільного віку є те, що у них порівняно слабо розвинена здатність диференціювати і уявляти висоту звука, але водночас вони добре орієнтуються в ритмічному русі. Це пояснюється психологічними особливостями і фізичним розвитком дітей, діяльність яких у цьому віці дуже активна. Саме тому учнів першого класу слід навчити свідомо сприймати, відтворювати, читати і записувати ритмічні елементи „музичної мови”[5;ст. 38-47].

Деякі педагоги трактують моторну діяльність у музичному вихованні буквально. Вони рекомендують для пояснення четвертих і восьмих тривалостей порівнювати крокування з бігом, без попереднього практичного зв'язку із співом пісні. Це хибний методичний прийом. По – перше, біг і крокування не синхронні і не однакові у різних людей, по – друге, вони не пов'язані з виконанням пісень і є засобом механічного наслідування.

Проте, не слід робити висновок, що в цей період розвитку дитини не треба займатися звуковисотним вихованням.

Найпершим завданням ритмічного виховання є вироблення відчуття рівномірної ритмічної пульсації. Діти ознайомлюються з конкретною ритмічною одиницею на початковій стадії навчання не за допомогою теоретичних пояснень, а в процесі практичної музичної діяльності.

В основі ритмічного відчуття лежить інстинкт руху. Співаючи пісні, учні повинні одночасно виконувати різноманітні рівномірні рухи. Для цього можна використати крокування, оплески, стук, підстрибування, гру на іграшкових ударних інструментах тощо. Виконання однієї пісні в різних темпах також сприяє розвитку відчуття пульсації.

Пояснюючи цей матеріал, слід використовувати явища навколишнього світу, знайомі і зрозумілі учням, наприклад: хід годинника, марш солдатів на параді тощо. Завдання вчителя полягає в тому, щоб зосередити увагу учнів на русі маятника і рівномірних ударах: тік – так; на

чітких кроках солдатів: раз – два. Можна запропонувати дітям під час співу простукувати або проплескувати рівномірні рухи та удари маятника, крокувати і співати з метрономом. Для закріплення відчуття рівномірної пульсації використовуємо також візуальний метод. Учні крокують відповідно до пульсу пісні, а вчитель або учень малює його на дошці вертикальними паличками або викладає на магнітній дошці фігурки, зроблені з картону (квіти, гриби, пташки, фрукти тощо.) Наприклад: вивчається пісня М. Дремлюги “Пісня про школу”. Учні співають, крокуючи відповідно до її пульсу. Вчитель позначає метричні одиниці (пульс) на дошці.

Наступний вид ритмічної діяльності учнів – озвучення ритмічного малюнку мелодії. Спочатку діти проплескують або простукують ритмічний малюнок пісні, співаючи її вголос. Далі завдання ускладнюється - учні відтворюють ритмічний малюнок, співаючи “про себе”.

Як же пояснити дітям, що таке ритмічний малюнок пісні? Пропоную їм проспівати знайому пісню А. Філіпенка “Збирай урожай”, і проплескати кожен її звук. А тепер треба пояснити дітям, що вони зобразили ритмічний малюнок цієї пісні.

Для того, щоб учні краще засвоїли матеріал, пропоную їм викласти кожен звук рахувальними паличками на парті, малюнками на індивідуальних нотних дошках, або на магнітній дошці. При цьому слід звернути увагу учнів на те, що в піснях є тривалості довгі і короткі, але давати пояснення точного співвідношення поки - що не треба. З метою унаочнення цих понять доцільно тривалий звук позначити малюнком, більшим за розміром.

Після того, як учні засвоять обидва види ритмічної діяльності, можна перейти до пояснення ритмічних тривалостей – чверті та двох восьмих. Закріпити матеріал про ритмічні одиниці можна в ігровій формі, використовуючи вправу – гру “Чергує пульс з ритмічним малюнком”. Зміст гри: діти співають пісню слідкуючи за вчителем, якщо він підняв руку, учні проплескують пульс, а якщо опустив – ритмічний малюнок. Спочатку діти співають вголос, а при повторенні гри – “про себе”. Таким чином, під час практичної роботи, вчитель готує учнів до засвоєння теоретичних відомостей.

Пояснення ритмічних одиниць починаємо з порівняння ритмічної пульсації та ритмічного малюнку пісень. Для цього слід використовувати знайомі пісні або невеликі поспівки, причому спочатку необхідно добирати такі твори, у яких ритмічний малюнок збігався б з пульсом хоча б протягом перших тактів.

Зробити це можна так: одна група учнів проплескує пульс пісні, а друга – її ритмічний малюнок, після чого завдання в групах міняються.

Необхідно наочно проілюструвати порівняння пульсу з ритмічним малюнком. Наприклад: співаємо пісню А.Філіпенка “Весняночка”, пульс зображаємо паличками, а ритмічний малюнок над ними будь-якими фігурками. При цьому доцільно малювати їх на очах у дітей, не готувати плакати задалегідь. Це сприяє активізації уваги і пошкваленню уроку. Тому вчитель повинен наперед підготуватися малювати фігурки та продумати їх добір.

Отже діти одержують теоретичні відомості про тривалості після того, як останні майже сформувались у їхній свідомості, під час практичних занять.

Тепер потрібно записати графічне зображення ритмічного малюнку в піснях і вправах, що були використані для порівняння пульсації пісні з її ритмічним малюнком. Доцільно при цьому плескати ритмічний малюнок і читати його ритмічними складами.

Засвоєнню ритмічних одиниць “та” і “ті-ті” значною мірою сприяють ігри “Піжмурки”, “Луна”, “Естафета”, “Телевізор”, “Ритмічне коло”.

При вивченні четвертої паузи доцільно порівняти пульс поспівки з її ритмічним малюнком. На паузу учні повинні мовчки розвести руки в сторони. Крім уривків з пісень, які вивчаються, вчитель добирає або сам складає коротенькі поспівки з четвертою паузою.

Дуже важливо виховати у дітей відчуття сильної (наголошеної) і слабкої (ненаголошеної) долей. З самого початку занять вчитель повинен стежити за тим, щоб учні під час виконання різних вправ починали крокувати з лівої ноги, підкреслюючи перший крок словом “раз”, проплескуванням, ударом в барабан, по трикутнику тощо. Теоретичний матеріал доцільно подати шляхом порівняння з наголошеними і ненаголошеними складами поетичного тексту. Після цього вчитель пояснює учням, що перед кожною сильною долею (наголошеним звуком) ставимо риску, яка називається - тактовою, а уривок мелодії, що знаходиться між двома тактовними рисками, зветься - тактом.

Існує чимало видів вправ, спрямованих на розвиток ритмічного відчуття. Якщо учні

добре засвоїли рівномірний пульс, вміють відтворювати і записувати ритмічні малюнки, можна переходити до ритмічного двоголосся, з елементами якого вони вже ознайомилися, одночасно крокуючи пульс і проплескуючи ритм. Для прикладу берем знайому пісню А.Філіпенка “Дід Мороз”, для того щоб учні навчилися зосереджувати увагу на ритмічному малюнку не тільки своєї, а й другої групи, доцільно використовувати різні за тембровим забарвленням інструменти. Можна поєднати плескання чи простукування з грою на іграшкових ударних інструментах (барабан і трикутник; трикутник і палички тощо).

Ознайомлюючи школярів з ритмічним двоголоссям вчитель повинен добирати нескладні вправи з тим, щоб їх міг виконувати самостійно навіть учень з посередніми музичними даними.

Одним із найскладніших видів ритмічних вправ - є ритмічні канони. Корисно для супроводу пісень також ритмічне остинато (супроводжуюча група інструментів). Спочатку воно повинно бути нескладним, через деякий час рекомендую ускладнити остинато, а також змінювати його, співаючи пісню. Для цього вчитель може використовувати спеціальні ритмічні карточки, виготовлені заздалегідь. Учні співають пісню, змінюючи ритмічне остинато за знаком вчителя (зміна картки).

Відтворення ритмічних малюнків одночасно двома руками значною мірою сприяє поліпшенню координації руху рук, концентрації уваги та швидкості реакції. Враховуючи складність такого завдання, вчитель повинен добирати тільки нескладні ритмічні вправи. На наступних заняттях подібні ритмічні малюнки можна урізноманітнити різними видами рухів рук та ніг. Велике значення для розвитку пам'яті вироблення навиків читання нот та вміння зосереджувати увагу відіграють каноноподібні вправи:

а) вчитель вистукує на трикутнику, або на барабані ритмічний малюнок, а учні проплескують його, вступаючи на такт пізніше;

б) вчитель показує ритмічні картки, періодично міняючи їх. Учні відтворюють записані на них ритмічні малюнки із запізненням на одну картку;

в) вчитель або учень, який добре вчиться, співає пісню. Решта учнів проплескують її ритмічний малюнок із запізненням на один такт [4; ст. 14].

Висновки. Отже, ритмічні вправи та завдання наведені вище, не вичерпують всіх можливостей вчителя музики у вирішенні такого важливого питання, як розвиток ритмічного відчуття. Ми вважаємо, що кожен вчитель повинен творчо ставитись до проведення уроків, знаходити нові варіанти ігор, створювати індивідуальні вправи, доповнювати пісенний матеріал рекомендований програмою.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Апраксина О.А. Методика музикального виховання в школі. – М: Просвещение, 1983. – 224 с.
2. Арчажникова Л. Р. Профессия – учитель музыки. – М. Просвещение, 1984. – 112 с.
3. Бабанский Ю. К., Поташник М.М. Оптимизация педагогического процесса. – К:Радянська школа, 1982. – 198 с.4
4. Верещагіна А., Жофчак З. Методика викладання музики на релятивній основі у 1 класі. – К. Музична Україна, 1977 – 50 с.
5. Ветлугіна Н. Музичний розвиток дитини. – К. 1978.
6. Ковалів В. Методика музичного виховання на релятивній основі. – К:Музична Україна, 1973. – 150 с.
7. Кабалецький Д. Б. Як розповідати дітям про музику? – К: Музична Україна, 1981. – 320 с.
8. Пастушенко. О. З., Скалецький Р. А. Методика навчання співів у V –VII класах. – К: Музична Україна, 1967. – 190 с.
9. Ростовський О.Я. Методика викладання музики в основній школі.
10. Ростовський О.Я. Методика викладання музики у початкових класах. – Тернопіль: Навчальна книга. – Богдан, 2001.
11. Тайнелъ Е. музичне виховання за методом відносної сольмізації: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Дрогобич, 2001. – 210с.

Чорна О.

Науковий керівник – доц. Маркович М.Й.

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ БАТИКУ, ЯК ВИДУ ТРАДИЦІЙНИХ ХУДОЖНІХ ТКАНИН УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Ткацтво – один із найдавніших і найважливіших елементів національної господарської діяльності й народного мистецтва, яке має багатотисялітню історію і